

АНДАЛУСИЗМИ В СУЧАСНІЙ ІСПАНСЬКІЙ МОВІ

У статті йдеться про фонетичні, граматичні та лексичні особливості андалузького діалекту іспанської мови. Розглянуто основні функції андалусизмів у художній та публіцистичній літературі. Було виявлено вплив андалузького діалекту на літературну іспанську мову. Класифіковані лексичні андалусизми.

Ключові слова: *діалект, діалектизм, функція, літературна мова.*

В статье речь идет о фонетических, грамматических и лексических особенностях андалузского диалекта испанского языка. Рассмотрены основные функции андалусизмов в художественной и публицистической литературе. Установлено влияние андалузского диалекта на литературный испанский язык. Классифицированы лексические андалусизмы.

Ключевые слова: *диалект, диалектизм, функция, литературный язык.*

The article deals with the phonetic, grammatical and lexical features of Andalusian dialect of Spanish. The basic functions of andalusian words in literature and newspapers are considered. The influence of Andalusian dialect in Spanish was determined. There were classified andalusian words.

Keywords: *dialect, dialecticism, function, language.*

Стаття присвячена дослідженню андалузького діалекту іспанської мови. Вивчення діалектів завжди викликало інтерес з боку мовознавців. Мета дослідження полягає у визначенні особливостей андалузького діалекту іспанської мови, його відображення та впливу на літературну іспанську мову, у вивченні функцій андалусизмів у художній та публіцистичній літературі. Об'єктом дослідження стали діалектизми регіону Андалузії, що знаходиться на півдні Іспанії. Предметом – фонетичні, граматичні та лексичні особливості андалусизмів.

Існує багато визначень діалекту, які змінювалися в залежності від мовної школи або з часом. Відоме визначенням українських мовознавців, на наш погляд, є вичерпним і вдалим. Так під діалектом прийнято розуміти форму мовного існування, що використовується як засіб безпосереднього повсякденного побутового спілкування на

певній обмеженій території й характеризується відносною єдністю різних мовних рівнів системи й відповідними відбитками культурних традицій [Селіванова 2006, 125].

Діалектальну сукупність іспанської мови піренейського ареалу можна розподілити на дві зони: північну та південну, беручи до уваги також перехідну частину між ними. Цей діалектальний розподіл є результатом середньовічної експансії кастильської мови внаслідок Реконквісти території королівством Кастилії і послідовною кастиліянізацією нових завойованих земель. Північна зона є консервативнішою. Вона більш наближена до нормативної моделі через той факт, що всі північні діалекти походять із розмовної (вульгарної) латини. Південна зона більш еволюціонувала у вимові, і тому її фонетичні риси маркованіші. Водночас південна зона вплинула на розвиток канарського і латиноамериканських діалектів, і тому тісно пов'язана з ними. Цей розподіл відбувся приблизно в XV-XVI століттях, коли завершилися головні мовні зміни, що оперували фонологічною системою середньовічної кастильської мови [López Quejo 1998, 255-256]. Оскільки зазначені зміни в різних регіонах відбулися за власною схемою, то різниця між діалектами перш за все стосується фонології та вимови, в той час як морфосинтаксис виявляє більшу стійкість до змін.

Сьогодні географічний кордон між цими двома зонами не дуже чіткий, оскільки перехреснуються декілька ізоглос водночас. Найвідоміша і найпоширеніша, за якою традиційно визначають межі південної зони, є звук [-s], який в позиції імплозії перетворюється на [-h] з придихом, тобто слово *estás* звучатиме [ehtáh]. Але поступово ця ізоглоса переміщується в напрямку північної території, яка завжди вважалася консервативною. Слід також пам'ятати про перехідні зони, в яких змішуються характеристики двох ареалів, що сприяє виникненню поліморфізмів.

Коли ми говоримо про андалузський діалект, то пам'ятаймо, що це розвиток кастильської мови власне на південній території, яку було принесено колонізаторами та поселенцями на андалузські землі у тринадцятому столітті. Західні риси, що присутні в цьому діалекті, завдячують Реконквісті об'єданого королівства Кастилії та Леону. У Західній Андалузії знаходилася Севілья – осередок мовних інновацій. Оскільки це місто стало торговим портом і вікном в Америку, воно швидко виросло і перетворилося на важливу метрополію. Саме там у кінці середньовіччя виник новий варіант кастильської мови з надзвичайною життєздатністю та можливістю поширюватися,

оскільки територія Андалузії після завоювання королівства Гранаді збільшилася майже удвічі. З часом цей варіант став основою для формування канарського і латиноамериканських діалектів. Із самого початку цей діалект з'являється як симпліфікація на фонологічному рівні у порівнянні з північним еталоном. Уже в шістнадцятому столітті андалузський діалект мав такі явища як *çeçeo* та *zezeo*, які з часом перетворилися на сучасні *seseo* (вимова звука [s] замість звука [θ]) та *ceceo* (вимова звука [θ] замість звука [s]).

Серед особливостей фонетичних характеристик голосних андалузського діалекту можна виділити повну втрату кінцевої [s], морфемі що позначає множину або другу особу однини в дієсловах (крім наказового способу та *Preterito Indefinido de Indicativo*), або її аспірацію, унаслідок чого маємо відкриття попередньої голосної. Те саме явище відбувається після втрати альвеолярних приголосних [r] та [l]: *estudiantes* → [ehtudiantE]. Спостерігається також палаталізація кінцевої наголошеної [a] в закінченнях типу *-a*, *-ar*, *-as*, *-al* на [e]: *lunar* → [luné], *trabajar* → [trabajé]. Це явище відбувається в різних частинах східної Андалузії, але найбільш поширене воно в центрі (Кордоба, Севілья, Малага). Досить часто закриваються голосні e→i, o→u і навпаки e←i, o←u: *señora* → [siñora], *ministerio* → [menisterio].

Приголосні варіації відповідають різним явищам, зокрема явищу *seseo* в таких провінціях, як Хаен, Кордоба, Севілья та Уельва: [selebre] ← *celebre*. У той час як інше явище, *ceceo*, притаманне півдню Уельви, дві третій частині провінції Севільї, Кадісу, майже всій провінції Малаги і половині провінції Гранаді та Альмерії: *saber* → [θaber]. Цікавим є той факт, що останнє явище вважається негативним і не сприймається у офіційних колах, на відміну від попереднього. Його звичайний узус – домівка або невимушена ситуація. Ці явища виникли в наслідок того, що в кастильській мові середньовічного періоду існувало чотири свистячі звуки [tʃ], [dʃ], [s], [z]. На території Андалузії ці звуки змішалися в один зубний фрикативний звук [ʃ]. Явище *seseo* виникло приблизно в шістнадцятому столітті в Севільї і швидко розповсюдилося по території Латинської Америки, оскільки люди, які потрапляли до Америки, перебували певний час в Севільї, де й звалили до нововведення, а згодом розповсюджували його через океан. У свою чергу *ceceo* виникло приблизно між сімнадцятим і вісімнадцятим століттям. Воно географічно обмежено, оскільки з'явилося на

узбережних зонах Андалузії, так і не дійшовши до міст. Як уже було зазначено, це явище соціально обмежене [Penny 2000, 119-120].

Yeísmo – явище, яке полягає у заміні палатальної бокової фонемі [λ] на палатальну центральну фрикативну [y]. Воно має те саме походження, що й попередні два феномени, але поступово поширюється на усю територію Іспанії та Америки: *llamar* → [*yamar*]. Цей процес зумовлений еміграцією населення з півдня на північ.

Можна простежити також збереження аспірації у словах, які в латині розпочиналися на f-. Проте це явище можна спостерігати лише в сільській місцевості, а не на усій території Андалузії: *facēte*

→ *hacer* → [ˈacer]. За аналогією це явище також може поширюватися

на слова, які не походять з латини.

Ослаблення кінцевої [-s] в кінці слова чи складу призводить до

аспірації або ж до повного її зникнення: *a finales* → [a finale^h] → [a

finale]. Палатальний звук [tʃ] перетворюється на фрикативний [ʃ] у провінції Гранада, Малага, Кадісі та на півдні Севільї: *macho* → [masho]. Інше цікаве фонетичне явище полягає у нейтралізації двох альвеолярних звуків [l] та [r] в кінці складу: *falda* → [farda], *regar* → [regal]. Можна спостерігати апокопу, тобто втрату останніх альвеолярних приголосних у кінці слова: *trabajar* → [trabajá], *árbol* → [arbó]. Водночас втрачаються [-d-] та [-g-] в міжголосній позиції: *hablado* → [hablao], *magisterio* → [maisterio]. І нарешті сполучення звуків [-gn-] спрощується до [-n-]: *magnitud* → [manitú].

Що стосується морфосинтаксиса, то андалузській діалект відрізняється наступними рисами. Так, у західній зоні може часто змінюватися рід іменника: *la sartén* → *el/er sartén*, *la miel* → *el/er miel*. Також у цій зоні досить часто відбувається заміна займенника *vosotros/vosotras* → *ustedes*, як наслідок форма *ustedes* витісняє традиційну форму. Це явище ми спостерігаємо також в Латинській Америці. Інколи форма *ustedes* сполучається з формою другої особи множини (*creéis*) замість нормативної третьої особи множини (*creen*).

Слід підкреслити той факт, що в Андалузії не спостерігається плутанина з особовими займенниками в функції прямого та непрямого додатків, як, наприклад, в північній діалектальній зоні. Тут чітко розділяють займенники *lo, la, le, los, las, les*. Що стосується часових форм, то в андалузькому діалекті існує тенденція заміни теперішнім часом майбутнього, навіть інколи він може замінити *Preterito Perfecto de Indicativo*. Унаслідок чого широкого вжитку набуває перифраза *ir + a + infinitivo*, що застосовується для інтенсифікації теперішнього часу. Водночас існують досить часті випадки вживання дійсного способу замість умовного, передбаченого нормою. У невимушених умовах спілкування з'являється об'єднання форм у майбутньому часі: *caдрé ← caeré, quedré ← querré*. У таких провінціях, як Кадіс та Малага, існує тенденція заміни простого минулого часу (*Preterito Indefinido de Indicativo*) на складну перфектну форму (*Preterito Perfecto de Indicativo*), незважаючи на те, що кожна з цих форм має свій узус. Також у сільських місцевостях зустрічаються випадки вживання дієслова *haber* замість *estar* та форма дієслова *ser* у першій особі множини теперішнього часу дійсного способу *semos* замість *somos*. Також слід згадати архаїчну форму *pluscuamperfecto*, що утворюється за допомогою форми *fuera* від дієслова *ser*: *Si yo fuera estao allí, no fuera pasao eso*. Заперечний прислівник *nanai*, який походить із провінції Кадису, розповсюдився не лише по території Андалусії, але й по всій Іспанії.

Реконкіста та заселення відвойованих територій мало великий вплив на лексичний склад Андалузького діалекту. Так, леонський діалект вплинув на західну частину Андалузії, а каталано-арагонський діалект на східну через територію Мурсії [Lapeza 1968, 329].

Сучасна лексика в андалузькому діалекті характеризується наявністю архаїзмів, що можна пояснити збереженням на території Андалузії мосарабського діалекту під час арабсько-ісламського правління, який змішався з північними діалектами після Реконкїсти: *afuciar, añadidura, aterminrse, casapuerta, cabero*. Унаслідок тривалого перебування арабів на території Андалузії в цьому діалекті можна зустріти слова арабського походження: *aljofifa, marjal, alperchín, algaida, almona*. Через імміграцію циган в XV столітті на півдennі території сучасної Іспанії та їхню інтеграцію в суспільство андалузький діалект увібрав у себе слова з їхньої мови (*caló*): *chavea, menda, churumbeles, chivar, cuchipanda, gili*. Окрім зазначених лексичних груп, утворилася певна група слів та фразеологічних виразів, поширених саме на цій території, за допомогою засобів та

лінгвістичних механізмів, властивих для андалузького діалекту, для відображення власне андалузької картини світу: *abicharse, agarre, gurripato, malaje, sacabuche, telera, tener duende*.

Лексику андалузького діалекту можна також охарактеризувати за іншою класифікацією. Так, виділяються власне лексичні діалектизми – невідомі літературній мові слова, які є назвами явищ, на позначення яких в літературній мові вживаються лексеми з іншою основою: *pero* → *manzana*, *pipo* → *botijo*, *changa* → *broma*. Лексико-семантичні діалектизми – це слова загальнонародного характеру, що мають особливе значення, невластиве літературній мові: *palillo (instrumento musical), emperador (pez)*. Етнографічні діалектизми – слова, виникнення яких пов'язане зі специфікою побуту чи трудової діяльності певного діалекту. Зазвичай вони називають предмети та явища, що не входять в загальнонародний побут і, відповідно, не мають паралелей в літературній мові: *ajoblanco, boliche, zahorra, zoque, ochío*. Лексико-фонетичні діалектизми – це слова, що відрізняються від відповідних літературних лише певними звуковими особливостями, що не залежать від розбіжностей у фонетичній системі діалекту та літературної мови. Ці діалектизми слід чітко відмежовувати від фонетичних, що репрезентують діалектні явища, які стосуються вже не цілісності лексичних одиниць, а звуків. Лексико-фонетичні діалектизми – це цілі слова з певною відмінністю в озвучуванні порівняно з відповідним однокореновим словом літературної мови: *alante* → *adelante*, *aro* → *claro*, *dalear* → *ladear*, *enritar* → *irritar*, *muncho* → *mucho*, *manque* → *aunque*. Лексико-словотвірні діалектизми – це слова, синонімами яких в літературній мові є однокореневі утворення, що відрізняються своєю словотвірною структурою: *estirar* → *estirazar*, *desmayado* → *enmayao*, *prestar* → *emprestar*, *desnortado* → *esnortao*, *soplar* → *azuplar*.

Діалектні відхилення як на лексичному, так і на фонетичному чи граматичному рівнях знаходяться поза межами загальнонаціонального літературного мовлення. Проте між цими двома системами, діалектною та загальнонародною, існують точки перетину. З часом деякі явища, які були діалектальними, розширили сферу свого вживання, увійшли з андалузького діалекту до загальнонаціональної літературної мови (приклади *yeísmo*). Діалектизми, зокрема лексичні, потрапляють до літературної мови за певних умов. Перша, екстралінгвальна, коли предмет, який був відомий лише на певній території, входить до побуту усіх носіїв літературної мови. Такі слова, як *salmorejo, bailaor, cantaor*, стали

загальноновживаними для носіїв іспанської мови. Мовна умова переходу діалектизму до загальнолітературної мови – це його здатність стати вдалим експресивно-виразним синонімом загальнолітературного слова: *quillo, namás, nanai*.

У художній літературі, а також і в періодиці, андалусизми можуть виконувати різні функції. Так, їх номінативна функція полягає у назві певного об'єкта, який характерний для певної території поширення діалекту. Особливе значення в цій групі набувають етнографізми. *Entre los platos más característicos de la cocina gomera figuran el baiño (cordero lechal) borrado y el conejo en salmorejo, en el apartado de las carnes. (España de punta a punta, 1996).*

Емотивна функція андалусизмів передає суб'єктивне відношення до висловлення як героєм, так і автором. *Me daban ganas de pegarme por carajote, por no haberlo pensado antes, por no haber tenido la ocurrencia en el primer momento. (E.Mendicutti. El palomo cojo).*

Естетична функція андалусизмів у літературі та публіцистиці полягає в тому, що діалектизм є доречнішим виражальним засобом для певного контексту в порівнянні зі своїм літературним синонімом. *Entre una cosa y otra ya sabe decir, con impagable acento malagueño, eso de "Te quiero una jartá"... (La Vanguardia, 02/08/1995).*

Важлива функція анадалусизмів – моделююча, що полягає у передачі місцевих географічних особливостей, специфіки побуту та культури. Вони допомагають передати автентичне мовлення героїв, яскравіше охарактеризувати їх. *Ni hablar, **chavea**. Tú te queas hoy aquí. Nosotros te relevamos del servicio... (J.M.Rodríguez-Méndez. Bodas que fueron famosas del Pingajo y la Fandanga).*

Часто андалусизми застосовують для звертання уваги читача з метою зіставлення контекстів задля досягнення різних стилістичних прийомів, ефектів іронії, протиставлення тощо. Тут можна зустріти такий прийом, як порушення цілісності форми графічного образу слова, тобто відхилення від граматичних та орфографічних норм. *¿Qué ices? ¿Y nosotros **pa** qué estamos?... Pero si mi señorito no **tié** una **patá** en el..., y hace lo que yo le mando... Yo lo decía porque le tengo **voluntá**; si no, de que... Ponga otra ronda y me **queo**... (J.M.Rodríguez-Méndez. Bodas que fueron famosas del Pingajo y la Fandanga).*

Отже, вживання андалусизмів у художній та публіцистичній літературах можливе в якості певних стилістичних прийомів, що дозволяють будувати діалоги та монологи, давати мовленнєву характеристику героям, стилізувати мовлення тощо.

Перспективним, на наш погляд, є дослідження інших діалектів іспанської мови, їх функціонування та взаємодії з літературною мовою.

1. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / Олена Селіванова. – Полтава: Довкілля-К, 2006. – 716 с. 2. Шанский Н.М. Лексикология современного русского языка / Николай Максимович Шанский. – М.: Просвещение, 1964. – 316 с. 3. Lapesa R. Historia de la lengua española / Rafael Lapesa. – Madrid: Escelicer, 1968. – 421 p. 4. López Quero S., López Quero A. Comentarios lingüísticos de textos españoles / Salvador López Quero, Antonio López Quero. – Granada: Port Royal, 1998. – 288 p. 5. Penny R. Variation and change in Spanish / Ralph Penny. – Cambridge: University Press, 2000. – 284 p.

Миколенко Т. М., к. філол. н., асист.,
Тернопільський НПУ імені Володимира Гнатюка

МОВА МІСТА: ДИНАМІКА ТА СУЧАСНИЙ ЕТАП ВИВЧЕННЯ

У статті проаналізовано динаміку розвитку досліджень мови міста, виокремлено основні його етапи та напрямки, акцентовано увагу на особливостях міського мовлення минулого та сьогодення.

Ключові слова: мова міста, розмовне мовлення, літературне мовлення.

В статтє проанализирована динамика развития исследованнй языка города, выделены их основные этапы и направления, акцентировано внимание на особенностях городского вещания прошлого и настоящего.

Ключевые слова: язык города, разговорная речь, литературный язык.

In article dynamics of development of urban language study is analysed, its main stages and the directions are allocated. The attention is accented on features of urban speech of the past and the present.

Keywords: urban language, spoken language, literary language.

Лінгвістична наука – явище багатогранне. Досліджуючи історію її еволюції, фіксуємо зміни: виникнення, розширення, звуження, занепад тих чи інших мовних явищ. Історичний зріз дає змогу не лише комплексно вивчити явище, але й можливість відтворити послідовність подій, його поетапність.